

**RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA
Z ZAKRESU TERAPII ŚRODOWISKOWEJ
dla kandydatów na stanowisko
terapeuty środowiskowego**

ZATWIERDZAM

SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Zdrowia

Józefa Szczurek-Zelazko

05-12-2018

Warszawa 2018 rok

AUTORZY

1	Prof. dr hab. n. med. Jacek Wciórka	Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie
2	Dr hab. n. med. Maria Załuska, prof. CMKP	Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie
3	Dr n. med. Artur Kochański	Lubelskie Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Psychicznego w Lublinie
4	Dr hab. n. med. Katarzyna Prot-Klinger, prof. APS	Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie
5	Dr hab. n. med. Paweł Bronowski, prof. APS	Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie
6	Prof. dr hab. n. med. Andrzej Cechnicki	Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum w Krakowie

RECENZENCI

1	Prof. dr hab. n. med. Czesław Czabała	Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie
2	Prof. dr hab. n. med. Aleksander Araszkiewicz	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum w Bydgoszczy

WSTĘP

Zapewnienie możliwości szkolenia i zatrudnienia terapeutów środowiskowych jest niezbędnym elementem reformy opieki psychiatrycznej w Polsce związanej z wdrożeniem w Polsce Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego (NPOZP).

Do powstania i sprawnego funkcjonowania środowiskowych form opieki konieczne jest wykształcenie i wprowadzenie do systemu odpowiednio przygotowanych osób zdolnych do podejmowania zadań związanych ze środowiskowym modelem opieki, tzn. do zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej opieki zdrowotnej adekwatnej do ich potrzeb.

Koncepcja roli zawodowej terapeuty środowiskowego związana jest ze środowiskowym modelem psychiatrycznej opieki zdrowotnej, w którym - poza oddziaływaniem na indywidualne (biologiczne i psychologiczne) funkcjonowanie pacjenta - istotną rolę odgrywa wzmocnienie jego zasobów środowiskowych i oparcia społecznego. W modelu tym terapeuta środowiskowy uczestniczy w leczeniu pacjenta w ramach wielospecjalistycznego zespołu, koordynuje jego dostęp do różnorodnych placówek oraz podejmuje interwencje środowisku pacjenta.

Zadaniem terapeuty środowiskowego jest w szczególności:

- 1) współdziałanie w leczeniu osoby z zaburzeniami psychicznymi poprzez uczestnictwo w planowaniu i realizacji terapii w wymiarze indywidualnym i społecznym, prowadzenie stałej oceny jej postępów oraz wybór adekwatnych oddziaływań medycznych i psychospołecznych,
- 2) stała dostępność dla pacjenta, zapewniająca ciągłość i udostępnienie właściwych form opieki zdrowotnej i oparcia społecznego,
- 3) prowadzenie interwencji środowiskowych dotyczących pacjenta, jego rodziny oraz szerzej rozumianej społeczności lokalnej,
- 4) integracja i koordynacja dostępności oddziaływań różnych placówek i specjalistów (nawet w przypadku bogatej oferty środowiskowej brak koordynacji może spowodować nieuzyskanie pomocy zgodnej z potrzebami, np. z powodu niedostatecznej informacji lub współpracy między placówkami),
- 5) zapewnienie dostępu i efektywnego wykorzystania świadczeń oferowanych przez system opieki,
- 6) współpraca z innymi ośrodkami i informowanie ich o sytuacji pacjenta,
- 7) edukowanie otoczenia pacjenta w sprawach dotyczących problemów związanych z chorobą,
- 8) tworzenie i rozwijanie sieci oparcia społecznego,
- 9) przeciwdziałanie wykluczeniu i izolowaniu społecznemu osób chorujących psychicznie.

I. RODZAJ SZKOLENIA

Program zawiera wykaz umiejętności będących przedmiotem kształcenia, które są jego obowiązującymi elementami. Osiągnięcie wykazanych umiejętności gwarantuje, że absolwent szkolenia będzie posiadał te same kwalifikacje, niezależnie od miejsca ukończenia szkolenia i podmiotu organizującego szkolenie.

Poszczególne moduły programu szkolenia zostały zaktualizowane i zawierają treści nauczania oraz umiejętności wynikowe, odnoszące się zarówno do zajęć teoretycznych (kursy), jak i praktycznych (staże oraz terapia treningowa).

II. CZAS TRWANIA SZKOLENIA

Łączna liczba godzin przeznaczona na realizację szkolenia wynosi 1 165 godzin, w tym:

- 1) **kursy - 315 godzin**, w tym:
  - a) 135 godzin wykładów,
  - b) 180 godzin warsztatów;
- 2) **staże - 800 godzin (5 miesięcy)**, w tym:
  - a) 480 godzin (3 miesiące) w ośrodkach środowiskowych,
  - b) 320 godzin (2 miesiące) w całodobowych oddziałach psychiatrycznych, w tym 1 miesiąc stażu na oddziale klinicznym;
- 3) **szkolenie treningowe - 50 godzin** uczestnictwa w wybranych formach szkolenia treningowego - grupy Balinta lub trening interpersonalny lub terapia własna lub konsultacje dotyczące problemów pracy z pacjentami.

III. SPOSÓB ORGANIZACJI SZKOLENIA

Szkolenie w zakresie terapii środowiskowej dla kandydatów na stanowisko terapeuty środowiskowego może być realizowane w ośrodkach szkoleniowych, tj. w podmiotach, które na podstawie odrębnych przepisów posiadają prawo do prowadzenia doskonalenia osób dorosłych oraz są jednostkami ochrony zdrowia, pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, prowadzących opiekę środowiskową dla osób z zaburzeniami psychicznymi i posiadają co najmniej 5-letnie doświadczenie w prowadzeniu terapii, rehabilitacji lub wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi - zwłaszcza w zespołach leczenia środowiskowego, środowiskowych domach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, warsztatach terapii zajęciowej lub ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Ośrodek szkolący może ubiegać się o status „ośrodka rekomendowanego” i umieszczenie

tej informacji na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia. Ministerstwo Zdrowia, przed umieszczeniem ww. informacji na swojej stronie internetowej, zasięga opinii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego dotyczącej przygotowania ośrodka do szkolenia zgodnie z warunkami opisanymi w niniejszym ramowym programie.

Za przebieg i organizację szkolenia odpowiedzialny jest, w imieniu organizatora szkolenia, kierownik szkolenia. Kierownikiem szkolenia musi być osoba legitymująca się kompetencjami specjalisty terapii środowiskowej, tzn.:

- 1) wykształcenie wyższe,
- 2) co najmniej 5-letni staż pracy w opiece środowiskowej,
- 3) wiedzę, umiejętności oraz doświadczenie w zakresie terapii środowiskowej i dydaktyki potwierdzone zaświadczeniem (certyfikatem) Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Tryb uzyskiwania certyfikatu określa regulamin opracowany przez Sekcję Psychiatrii Środowiskowej i Rehabilitacji Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego zatwierdzony przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

Planując realizację szkolenia organizator szkolenia powinien:

- 1) posiadać szczegółowy program szkolenia zgodny z ramowym programem szkolenia zatwierdzonym przez Ministra Zdrowia,
- 2) stosować regulamin organizacyjny kursu opracowany zgodnie z załącznikiem do niniejszego programu, który w szczególności określa:
  - a) szczegółową organizację szkolenia,
  - b) zasady i sposób naboru osób przewidzianych do udziału w szkoleniu,
  - c) prawa i obowiązki osób uczestniczących w szkoleniu,
  - d) zakres obowiązków wykładowców i opiekunów staży,
  - e) zasady przeprowadzenia egzaminu końcowego;
- 3) powołać kierownika szkolenia,
- 4) powołać opiekunów staży, w uzgodnieniu z kierownikiem placówki organizującej staż, którzy powinni być merytorycznymi pracownikami tych placówek,
- 5) powołać kierownika kursu (specjalistę terapii środowiskowej),
- 6) zapewnić wykładowców posiadających kwalifikacje odpowiadające poszczególnym wykładom określonym w programie szkolenia oraz zatrudniać lub zapewniać w inny sposób stałą współpracę co najmniej dwóch specjalistów terapii środowiskowej,
- 7) zapewnić bazę dydaktyczną do realizacji kursów, staży oraz 50 godzin terapii treningowej (miejsca w grupie Balinta lub możliwość udziału w innych formach szkolenia treningowego), uwzględniając następujące warunki:

- a) kurs może być organizowany przez jednostkę uprawnioną na podstawie odrębnych przepisów do prowadzenia doskonalenia dorosłych, dysponującą co najmniej 5-letnim udokumentowanym doświadczeniem w prowadzeniu szkoleń z zakresu ochrony zdrowia psychicznego, zatrudniającą osoby posiadające doświadczenie dydaktyczne oraz wiedzę i doświadczenie zawodowe właściwe dla tematu danego kursu oraz co najmniej 5-letnie doświadczenie praktyczne w zakresie pracy środowiskowej,
  - b) sale do zajęć teoretycznych powinny być wyposażone w niezbędne środki dydaktyczne umożliwiające osiągnięcie założonych celów kształcenia,
  - c) baza szkoleniowa do zajęć teoretycznych i praktycznych powinna spełniać wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy,
  - d) 3-miesięczny staż w ośrodku środowiskowym musi być zorganizowany w jednostce, z którą organizator szkolenia zawarł pisemne porozumienie / umowę na realizację stażu. Ośrodkiem środowiskowym może być jednostka ochrony zdrowia, pomocy społecznej lub organizacji pozarządowej, prowadząca opiekę środowiskową dla osób z zaburzeniami psychicznymi, zwłaszcza: zespół leczenia środowiskowego, środowiskowy dom samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, oddział dzienny psychiatryczny, warsztat terapii zajęciowej dla osób chorujących psychicznie, ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Ośrodek środowiskowy musi posiadać co najmniej 5-letnie doświadczenie w prowadzeniu terapii, rehabilitacji lub wsparcia osób chorych psychicznie. Ośrodek zapewnia możliwość zapoznania się z różnymi formami pracy środowiskowej,
- 7) posiadać wewnętrzny system monitorowania jakości kształcenia.

IV. WYMAGANIA WSTĘPNE DLA UCZESTNIKÓW

Uczestnikami szkolenia mogą być osoby posiadające:

- 1) minimum średnie wykształcenie,
- 2) predyspozycje osobowe, zainteresowania i motywację konieczne w pomaganiu osobom z zaburzeniami psychicznymi oraz zakwalifikowane do szkolenia w ramach rozmowy kwalifikacyjnej przeprowadzonej przez specjalistę terapii środowiskowej w wybranym ośrodku szkoleniowym.

V. CEL KSZTAŁCENIA

Celem kształcenia jest uzyskanie kompetencji i doświadczenia w zakresie psychiatrycznej opieki środowiskowej, niezbędnych do uczestnictwa w leczeniu pacjenta w ramach wielospecjalistycznego zespołu, koordynowania jego dostępu do różnorodnych placówek

oraz podejmowania interwencji w środowisku pacjenta.

VI. TREŚCI I UMIEJĘTNOŚCI BĘDĄCE PRZEDMIOTEM KSZTAŁCENIA

W wyniku realizacji programu szkolenia absolwent powinien osiągnąć:

- 1) oczekiwany zakres umiejętności:
  - a) nawiązanie kontaktu z osobą przeżywającą kryzys, nawroty lub przewlekły okres zaburzeń psychicznych,
  - b) motywowanie do leczenia,
  - c) rozwiązywanie podstawowych problemów związanych z sytuacją osoby chorej psychicznie,
  - d) współdziałanie w leczeniu osoby z zaburzeniami psychicznymi w ramach zespołu interdyscyplinarnego,
  - e) prowadzenie interwencji środowiskowych dotyczących pacjenta, jego rodziny oraz szerzej rozumianej społeczności lokalnej,
  - f) integracja i koordynacja dostępności oddziaływań różnych placówek i specjalistów,
  - g) pośrednictwo w udostępnianiu i efektywnym wykorzystaniu świadczeń oferowanych przez system opieki,
  - h) współpraca z innymi ośrodkami i informowanie ich o sytuacji pacjenta,
  - i) dyspozycja osobowa umożliwiającą stałą dostępność dla pacjenta, zapewniająca ciągłość udostępniania właściwych form pomocy zdrowotnej i oparcia społecznego;
- 2) oczekiwany zakres wiedzy - elementarna wiedza z zakresu biologicznych i psychospołecznych aspektów opieki psychiatrycznej, interwencji psychoterapeutycznej oraz pracy socjalnej pozwalająca na współdziałanie w:
  - a) ocenie potrzeb i zasobów indywidualnych i społecznych osoby chorującej psychicznie,
  - b) formułowaniu planu jej leczenia i wyborze adekwatnych oddziaływań medycznych i psychospołecznych,
  - c) współdziałaniu w realizacji wyznaczonych celów terapii,
  - d) monitorowaniu postępów leczenia,
  - e) rozumieniu sytuacji zdrowotnej, psychospołecznej i prawnej osoby chorej psychicznie,
  - f) promowaniu zdrowia psychicznego, prozdrowotnych stylów i zachowań życiowych oraz życzliwych postaw wobec chorych w ich środowisku chorego i wspólnocie lokalnej.

VII. PLAN NAUCZANIA

MODUŁ I. ROLA, ZADANIA I WYZWANIA TERAPEUTY ŚRODOWISKOWEGO.			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Terapeuta środowiskowy: zadania i rola zawodowa.
	warsztat	4	<i>Zajęcia integracyjne z elementami treningu interpersonalnego.*</i>
2	wykład	3	Medyczny kontekst pomagania: tradycje, język, modele myślenia.
	warsztat	4	<i>Kontakt z lekarzem: zadania, trudności, rozwiązania.</i>
3	wykład	3	Psychologiczny kontekst pomagania: tradycje, język, modele myślenia.
	warsztat	4	<i>Kontakt z psychologiem: zadania, trudności, rozwiązania.</i>
4	wykład	3	Społeczny kontekst pomagania: tradycje, język, modele myślenia.
	warsztat	4	<i>Kontakt z pracownikiem socjalnym: zadania, trudności, rozwiązania.</i>
5	wykład	3	Modele opieki psychiatrycznej.
	warsztat	4	<i>Model środowiskowy i azylowy w praktyce.</i>
Łącznie			35

*zajęcia powinny być realizowane w grupach do 15 osób

MODUŁ II. STRES. KRYZYS. PSYCHOPATOLOGIA.			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Stres, fizjologiczna i patologiczna reakcja na stres (eustres i disstres – następstwa).
	warsztat	4	<i>Grupowa terapia treningowa*.</i>
2	wykład	3	Kryzys: fazy reakcji kryzysowej, znaczenie kryzysów w życiu człowieka.
	warsztat	4	<i>Zasady komunikacji. Decyzje w sytuacjach obciążających i ryzykownych. Asertywność.</i>
3	wykład	3	Interwencja kryzysowa.
	warsztat	4	<i>Praktyka interwencji kryzysowej. Radzenie sobie ze stresem, agresją, wrogością.</i>
4	wykład	3	Psychopatologia 1: podstawowe objawy zaburzeń psychicznych.

	warsztat	4	<i>Kontakt z pacjentem: słuchanie i rozumienie.</i>
5	wykład	3	Psychopatologia 2: podstawowe zespoły zaburzeń psychicznych.
	warsztat	4	<i>Kontakt z pacjentem: ocena stanu psychicznego.</i>
Łącznie		35	

*zajęcia powinny być realizowane w grupach do 15 osób

MODUŁ III. ZABURZENIA PSYCHOTYCZNE. OPIEKA ŚRODOWISKOWA.			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Psychozy: obraz kliniczny, stan prodromalny.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu z osobami w kryzysie psychotycznym, w nawrotach i przewlekłych stanach psychotycznych. Wczesna interwencja w kryzysach psychotycznych.</i>
2	wykład	3	Psychozy: podstawy terapii.
	warsztat	4	<i>Nawiązywanie kontaktu, motywowanie, rozwiązywanie trudności.</i>
3	wykład	3	Opieka środowiskowa: zasady organizacji i formy instytucjonalne - aspekt zdrowotny, społeczny, zawodowy i samopomocowy.
	warsztat	4	<i>Współpraca w zespole - ryzyko wypalenia i zapobieganie mu.</i>
4	wykład	3	Sieć oparcia społecznego: zasoby lokalne, organizacje samopomocowe.
	warsztat	4	<i>Budowanie kompetencji i oparcia społecznego.</i>
5	wykład	3	Ustawa z dnia 5 kwietnia 2017 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2017 r. poz. 882 z późn. zm.), ustawa z dnia 15 września 2017 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.) i inne regulacje.
	warsztat	4	
Łącznie		35	

MODUŁ IV. WYBRANE PROBLEMY KLINICZNE cz. 1			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Zaburzenia afektywne: obraz kliniczny.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu z osobami w kryzysie depresyjnym, maniakalnym i dysforycznym.</i>
2	wykład	3	Zaburzenia afektywne: podstawy terapii.
	warsztat	4	<i>Nawiązywanie kontaktu, motywowanie, psychoedukacja, rozwiązywanie trudności.</i>
3	wykład	3	Samobójstwa i autoagresja.
	warsztat	4	<i>Ocena ryzyka samobójstwa, postępowanie wobec osoby zagrożonej samobójstwem.</i>
4	wykład	3	Psychogeriatrya: podstawowe problemy.
	warsztat	4	<i>Kontakt z osobami w wieku starszym: nawiązywanie kontaktu, motywowanie, rozwiązywanie trudności.</i>
5	wykład	3	Otępienia i inne zaburzenia wieku starszego. Instytucje, regulacje prawne i zasady pomocy.
	warsztat	4	<i>Współwystępowanie i wzajemne uwarunkowania zaburzeń psychicznych i chorób somatycznych. Postępowanie, współpraca w ramach podstawowej opieki zdrowotnej.</i>
Łącznie			35

MODUŁ V. WYBRANE PROBLEMY KLINICZNE cz. 2			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Zaburzenia osobowości: obrazy kliniczne i formy pomocy.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu w przypadku zachowań osób z zaburzoną osobowością.</i>
2	wykład	3	Zaburzenia nerwicowe: obrazy kliniczne i formy pomocy.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu w przypadku osób z objawami nerwicowymi.</i>

3	wykład	3	Stres ostry i pourazowy: objawy kliniczne i formy pomocy.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu z osobami w stanach stresogennych.</i>
4	wykład	3	Zaburzenia odżywiania: objawy kliniczne i formy pomocy.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu w przypadku osób z zachowaniami anorektycznymi i bulimicznymi.</i>
5	wykład	3	Zaburzenia snu: problemy i formy pomocy.
	warsztat	4	<i>Dysfunkcje i inne zaburzenia seksualne: problemy i formy pomocy.</i>
Łącznie		35	

MODUŁ VI. PSYCHIATRIA DZIECIĘCA I MŁODZIEŻOWA. PROBLEMY RODZINY.			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Rozwój psychiczny i zaburzenia wieku dziecięcego.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu z dziećmi ujawniającymi zaburzenia psychiczne.</i>
2	wykład	3	Kryzys adolescencyjny, zaburzenia psychiczne wieku dorastania.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu z młodzieżą w wieku dorastania.</i>
3	wykład	3	Problemy przemocy i molestowania seksualnego.
	warsztat	4	<i>Postępowanie w przypadkach przemocy i molestowania.</i>
4	wykład	3	Rozumienie rodziny: struktura, procesy i dysfunkcje rodzinne. Podstawy terapii systemowej.
	warsztat	4	<i>Podstawy kontaktu z rodziną chorego. Rola rodziny w terapii. Wspieranie rodziny (konsultacje rodzinne, koncepcja Otwartego Dialogu).</i>
5	wykład	3	Niepelnosprawność intelektualna i towarzyszące objawy zaburzeń psychicznych.
	warsztat	4	<i>Specyfika kontaktu z osobą z niepełnosprawnością intelektualną i jej rodziną - edukacja, rehabilitacja, wsparcie.</i>
Łącznie		35	

MODUŁ VII. MODELE PSYCHOTERAPEUTYCZNE I ICH ZASTOSOWANIE W PRACY ŚRODOWISKOWEJ			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Interwencja psychoterapeutyczna: model psychodynamiczny.
	warsztat	4	<i>Rozmowa terapeutyczna.</i>
2	wykład	3	Interwencja psychoterapeutyczna: model poznawczo-behavioralny.
	warsztat	4	<i>Spoleczność terapeutyczna.</i>
3	wykład	3	Interwencje psychoterapeutyczne: inne modele.
	warsztat	4	<i>Poradnictwo i terapia indywidualna.</i>
4	wykład	3	Interwencje psychoterapeutyczne: dylematy i zasady etyczne.
	warsztat	4	<i>Poradnictwo i terapia grupowa.</i>
5	wykład	3	Psychospołeczne rozumienie psychoz.
	warsztat	4	<i>Interwencje psychoterapeutyczne w kryzysach psychotycznych.</i>
Łącznie			35

MODUŁ VIII. UZALEŻNIENIA OD ALKOHOLU I INNYCH SUBSTANCJI			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Uzależnienia: aspekt biologiczny, psychologiczny i społeczny. System iluzji i zaprzeczeń.
	warsztat	4	<i>Ujawnianie uzależnienia: o co i jak pytać?</i>
2	wykład	3	Alkohol: problem, formy pomocy, regulacje prawne.

	warsztat	4	<i>Nawiązywanie kontaktu, motywowanie, rozwiązywanie trudności. Agresja i autoagresja. Samopomoc.</i>
3	wykład	3	Inne substancje psychoaktywne: problem, formy pomocy, regulacje prawne.
	warsztat	4	<i>Nawiązywanie kontaktu, motywowanie, rozwiązywanie trudności. Strategia pomagania w wybranych przypadkach.</i>
4	wykład	3	Uzależnienie i rodzina. Współuzależnienie.
	warsztat	4	<i>Interwencje rodzinne w sytuacji uzależnienia.</i>
5	wykład	3	Uzależnienia behawioralne i tzw. nowe uzależnienia – problemy, rozpoznawanie, pomaganie.
	warsztat	4	<i>Pacjenci z podwójną diagnozą – specyfika problemu, postępowanie.</i>
Łącznie		35	

MODUŁ IX. PSYCHIATRIA SPOŁECZNA			
Dzień / Kurs	Rodzaje zajęć	Liczba godzin	Tematyka
1	wykład	3	Chorzy psychicznie i choroby psychiczne w perspektywie historycznej i kulturowej.
	warsztat	4	<i>Aspekty prawne: niepoczytalność, ubezwłasnowolnienie, postępowanie bez zgody, tajemnica zawodowa, problemy etyczne.</i>
2	wykład	3	Procesy wykluczania: stereotypy, stygmatyzacja i autostygmatyzacja, nierówne traktowanie, aspekty indywidualne i strukturalne.
	warsztat	4	<i>Przeciwdziałanie wykluczaniu, praktyka umacniania i model zdrowienia. Instruktorzy/asystenci zdrowienia.</i>
3	wykład	3	Praca osób chorych psychicznie.
	warsztat	4	<i>Rehabilitacja, zatrudnienie wspomagane, formy uczestnictwa w aktywności zawodowej.</i>
4	wykład	3	Praca w zespołach interdyscyplinarnych.
	warsztat	4	<i>Praktyczne rozwiązywanie zadań i konfliktów.</i>

5	wykład	3	Wspólnota lokalna wobec problemów osób z zaburzeniami psychicznymi: szanse i bariery.
	warsztat	4	<i>Ocena zasobów i potrzeb, budowanie koalicji, koordynacja.</i>
Łącznie		35	

Staże i szkolenie treningowe	Liczba godzin / miesiące	Miejsce realizacji
	480 godzin / 3 miesiące	Ośrodek środowiskowy
	320 godzin / 2 miesiące	Oddział psychiatryczny
	50 godzin	Grupy Balinta lub trening interpersonalny lub terapia własna lub konsultacje dotyczące problemów pracy

VIII. PROGRAM MODUŁÓW ORAZ STAŻY I SZKOLENIA TRENINGOWEGO

MODUŁ I. ROLA, ZADANIA I WYZWANIA TERAPEUTY ŚRODOWISKOWEGO.

1. Treści nauczania:

- 1) terapeuta środowiskowy - rola, zadania, wyzwania i profesjonalizm, aspekty prawne i instytucjonalne,
- 2) różne konteksty pomagania - medyczny, psychologiczny, społeczny,
- 3) modele opieki psychiatrycznej.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) zdobywanie umiejętności w zakresie poznawania i ujawniania siebie, przyjmowania i udzielania informacji zwrotnych, ćwiczenia nowych zachowań i umiejętności społecznych poprzez trening interpersonalny,
- 2) rozwiązywanie problemów w kontaktach z innymi profesjonalistami pracującymi w obszarze zdrowia psychicznego, w tym z: lekarzem, psychologiem i pracownikiem socjalnym.

MODUŁ II. STRES. KRYZYS. PSYCHOPATOLOGIA.

1. Treści nauczania:

- 1) stres - aspekty biologiczne psychologiczne i społeczne, stres fizjologiczny i patologiczny - przyczyny i następstwa stresu, stres a uraz, stres ostry i przewlekły, reakcje na stres, radzenie sobie ze stresem, interwencje w stresie - medyczna, psychoterapeutyczna, socjoterapeutyczna, rozpoznanie stresu,
- 2) kryzys a zaburzenia psychiczne, typologia kryzysów, rozpoznawanie, planowanie i realizowanie interwencji kryzysowej, kryzysy indywidualne i rodzinne, kryzys w zespole środowiskowym,
- 3) zaburzenia psychiczne - podstawowe pojęcia, objawy i zespoły zaburzeń psychicznych - ich opis i rozumienie.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) nabywanie umiejętności poznawania innych i komunikacji z innymi, ćwiczenie empatii poprzez trening interpersonalny,
- 2) ćwiczenie komunikacji poprzez zdobywanie umiejętności uważnego słuchania, pozytywnego wzmacniania, jasnego wypowiedzenia swoich opinii, umiejętnego przekazywania uwag krytycznych,
- 3) stosowanie nabytych umiejętności w kontakcie z pacjentem, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji trudnych, jak agresja i wrogość.

MODUŁ III. ZABURZENIA PSYCHOTYCZNE. OPIEKA ŚRODOWISKOWA.

1. Treści nauczania:

- 1) zaburzenia psychotyczne - podstawowe zaburzenia psychotyczne, zasady ich rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem psychoterapeutą i pracownikiem społecznym,
- 2) opieka środowiskowa - podstawowe idee, cele, instytucje i formy organizacyjne, koordynacja, praca zespołowa, formy pomocy - rozmowa, konsultacja, wizyta, pomoc i samopomoc, oparcie społeczne, interwencje środowiskowe.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) umiejętność rozpoznawania kryzysu psychotycznego, nawiązania kontaktu z pacjentem w kryzysie psychotycznym oraz wczesnej interwencji,
- 2) poznanie elementów terapii motywującej,
- 3) rozpoznawanie trudności wynikających z pracy w zespole i radzenie sobie z nimi;
- 4) postępowanie z pacjentem zgodne z obowiązującymi przepisami prawa.

MODUŁ IV. WYBRANE PROBLEMY KLINICZNE cz. 1.

1. Treści nauczania:

- 1) zaburzenia afektywne - podstawowe zaburzenia afektywne, zasady ich rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem psychoterapeutą i pracownikiem społecznym,
- 2) psychogeriatrya - społeczne, psychiczne i lekarskie aspekty starzenia się i starości, niesprawność i niesamodzielność jako zadanie, podstawowe zaburzenia afektywne, zasady ich rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem, psychoterapeutą i pracownikiem społecznym.
- 3) współwystępowanie zaburzeń psychicznych i chorób somatycznych

2. Wykaz umiejętności:

- 1) umiejętność rozpoznawania zaburzeń nastroju i nawiązania kontaktu z pacjentem w kryzysie depresyjnym, maniakalnym i dysforycznym,
- 2) udział w leczeniu towarzyszących chorób somatycznych, w szczególności współpraca z pracownikami podstawowej opieki zdrowotnej,
- 3) ocena ryzyka samobójczego, postępowanie wobec zachowań samobójczych,
- 4) umiejętność nawiązywania kontaktu z osobą w wieku starszym.

MODUŁ V. WYBRANE PROBLEMY KLINICZNE cz. 2.

1. Treści nauczania:

- 1) zaburzenia osobowości, nerwicowe, stresowe i fizjologiczne – podstawowe

- zaburzenia, osobowość, reakcja na stres, konflikty wartości i rola chorego jako źródło problemów zdrowotnych, zasady rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem psychoterapeutą, pracownikiem społecznym,
- 2) zaburzenia odżywiania – zasady rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem, psychoterapeutą, pracownikiem społecznym,
  - 3) różne przyczyny zaburzeń snu,
  - 4) dysfunkcje seksualne.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) umiejętność rozpoznawania zaburzeń osobowości i nawiązywania kontaktu z osobami z różnymi zaburzeniami osobowości,
- 2) umiejętność rozpoznawania zaburzeń o charakterze nerwicowym i nawiązywania kontaktu w przypadku dekompensacji nerwicowej i w zespole stresu pourazowego,
- 3) umiejętność rozpoznawania zaburzeń odżywiania i nawiązywania kontaktu z osobami cierpiącymi na anoreksję i bulimię.

MODUŁ VI. PSYCHIATRIA DZIECIĘCA I MŁODZIEŻOWA. PROBLEMY RODZINY.

1. Treści nauczania:

- 1) specyfika zaburzeń psychicznych i kryzysów wieku rozwojowego – zasady rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem psychoterapeutą i pracownikiem społecznym;
- 2) rozumienie rodziny jej roli, zadań, problemy, cykle życiowe w rodzinie, kryzysy rodzinne, rozpad rodziny;
- 3) zagadnienia społeczne i prawne;
- 4) system rodzinny – strategie, gry i przekazy rodzinne, przemoc w rodzinie, choroba psychiczna w rodzinie, brzemień i piętno, konsultacje rodzinne, terapia rodzinna.
- 5) niepełnosprawność intelektualna i towarzyszące objawy zaburzeń psychicznych.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) umiejętność nawiązania kontaktu z dziećmi ujawniającymi zaburzenia psychiczne;
- 2) umiejętność nawiązania kontaktu z młodzieżą okresu dorastania;
- 3) postępowanie w przypadkach stwierdzenia przemocy i molestowania w rodzinie,
- 4) umiejętność kontaktu z rodziną chorego – wspieranie i edukacja rodziny,
- 5) umiejętność postępowania w stosunku do osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

MODUŁ VII. MODELE PSYCHOTERAPEUTYCZNE I ICH ZASTOSOWANIE W PRACY ŚRODOWISKOWEJ.

1. Treści nauczania:

- 1) psychoterapia - czynniki leczące ogólne i swoiste, główne szkoły i techniki psychoterapii, interwencje, porady i programy terapeutyczne, kontakt indywidualny i grupowy, psychoedukacja.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) umiejętność przeprowadzenia rozmowy terapeutycznej,
- 2) umiejętność uczestnictwa i prowadzenia grupy o charakterze społeczności terapeutycznej,
- 3) umiejętność udzielenia porady, rozpoznania problemów osoby konsultowanej i wstępnego określenia możliwej metody leczenia psychoterapeutycznego (terapia indywidualna, grupowa),
- 4) umiejętność stosowania interwencji psychospołecznych wobec osób z rozpoznaniem psychozy i ich rodzin.

MODUŁ VIII. UZALEŻNIENIA OD ALKOHOLU I INNYCH SUBSTANCJI.

1. Treści nauczania:

- 1) uzależnienia od alkoholu i innych substancji - używanie i nadużywanie a uzależnienie, biologiczny, psychiczny i społeczny aspekt uzależnienia, substancje psychoaktywne, zasady rozpoznawania, rozumienia, typy interwencji, współpraca z lekarzem, psychoterapeutą i pracownikiem społecznym.
- 2) uzależnienia behawioralne i tzw. nowe uzależnienia – problemy, rozpoznawanie, pomaganie.
- 3) pacjenci z podwójną diagnozą – specyfika problemu, postępowanie.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) rozpoznawanie uzależnienia od alkoholu i innych substancji oraz uzależnień behawioralnych,
- 2) umiejętność nawiązywania kontaktu i motywowania do zmiany,
- 3) umiejętność przeprowadzenia interwencji rodzinnej w sytuacjach uzależnienia,
- 4) umiejętność postępowania wobec osoby z chorobą psychiczną z towarzyszącym uzależnieniem.

MODUŁ IX. PSYCHIATRIA SPOŁECZNA.

1. Treści nauczania:

- 1) psychiatria społeczna - główne pojęcia socjologii, choroby psychiczne a społeczeństwo, problem stygmatyzacji, nierówności i wykluczania, polityka

zdrowotna i społeczna wobec zagadnień psychiatrii i pomocy społecznej.

2. Wykaz umiejętności:

- 1) umiejętność postępowania wobec chorych, ich rodzin i społeczności lokalnej zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz w zgodzie z ideą przeciwdziałania wykluczeniu i stygmatyzacji,
- 2) umiejętność oceny zasobów lokalnych związanych ze zdrowiem psychicznym, koordynowania i współpracy między jednostkami.

IX. STAŻ W OŚRODKU ŚRODOWISKOWYM.

1. Wykaz umiejętności:

- 1) nawiązanie kontaktu z chorym, opanowanie technik prowadzenia rozmowy na temat jego sytuacji zdrowotnej i społecznej,
- 2) udział w procesie diagnostycznym oraz planowaniu celu i sposobu postępowania terapeutycznego, ze szczególnym uwzględnieniem pracy w środowisku pacjenta - leczenie, rodzina, nauka, praca, czas wolny, komunikacja i współdziałanie w zespole terapeutycznym,
- 3) współpraca z jednostkami psychiatrycznej służby zdrowia - oddział rehabilitacji psychiatrycznej, oddział dzienny, zespół leczenia środowiskowego, poradnia zdrowia psychicznego, zakład opiekuńczo – leczniczy,
- 4) współpraca z jednostkami pomocy społecznej - ośrodki pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, mieszkania chronione, specjalistyczne usługi opiekuńcze, dom pomocy społecznej,
- 5) znaczenie oddziaływań psychoterapeutycznych i rehabilitacyjnych,

X. STAŻ W ODDZIALE PSYCHIATRYCZNYM.

1. Wykaz umiejętności:

- 1) nawiązanie kontaktu z chorym, opanowanie technik prowadzenia rozmowy na temat jego sytuacji zdrowotnej i społecznej,
- 2) udział w procesie diagnostycznym oraz planowaniu celu i sposobu postępowania terapeutycznego,
- 3) komunikacja i współdziałanie w zespole terapeutycznym,
- 4) rozpoznawanie i rozumienie stanu ostrej psychozy,
- 5) postępowanie w sytuacji kryzysu psychicznego, w tym zagrożenia agresją i autoagresją,
- 6) prawa pacjenta w ramach oddziału psychiatrycznego, regulacje dotyczące postępowania wbrew woli chorego.

XI. SZKOLENIE TRENINGOWE.

1. Wykaz umiejętności:
  - 1) rozumienie emocji pacjenta,
  - 2) zdolność określenia emocji własnych związanych z osobą pacjenta,
  - 3) rozumienie wpływu procesów grupowych na emocje i zachowania jednostki (zarówno w odniesieniu do zachowania pacjentów w grupie, jak i relacji w zespole terapeutycznym).

XII. ZALECANA LITERATURA

1. Alanen Y.O. (2000) Schizofrenia jej przyczyny i leczenie dostosowane do potrzeb, IPiN.
2. Aleksandrowicz J. (2004) Psychoterapia. Poradnik dla pacjentów. Wydawnictwo UJ.
3. Aleksandrowicz J. (1999) Psychoterapia medyczna: teoria i praktyka. PZWL.
4. Anczewska M., Wciórka J. (2008) Umacnianie nadzieja czy uprzedzenia, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa.
5. De Barbaro, Cechnicki A., Ostojka-Zawadzka K. Możesz pomóc. (2005) Poradnik dla rodzin chorych na schizofrenię i zaburzenia schizotypowe. Wydawnictwo UJ.
6. De Barbaro (1999) Schizofrenia w rodzinie. Wydawnictwo UJ.
7. Cierpiąłkowska L.(2009) Psychopatologia, Warszawa, Scholar.
8. Formański J (2004) Psychologia środowiskowa, Warszawa, PZWL.
9. Jarema M., red., (2016) Psychiatria. Podręcznik dla studentów medycyny, PZWL.
10. Koszewska I., Habrat-Pragłowska E. (2002) Życ z zaburzeniami nastroju. Poradnik dla chorych i ich rodzin o chorobie afektywnej dwubiegunowej. IPiN.
11. Lauveng A., (2008) Byłam po drugiej stronie lustra, „Smak Słowa”. Sopot.
12. Meder J. (2000) Rehabilitacja przewlekle chorych psychicznie. Biblioteka Psychiatrii Polskiej.
13. Meuser K., Gingerich S. (2001) Życie ze schizofrenią. Poradnik dla rodzin. Rebis.
14. Shepherd G., (1993) Rehabilitacja w psychiatrii, Towarzystwo Amici di Tworki, Pruszków.
15. Sutton C. (2007) Psychologia dla pracowników socjalnych, Gdańsk, GPW.
16. Ustawa z dnia 5 kwietnia 2017 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2017 r. poz. 882 z późn. zm.).
17. Załuska M., Prot K., Bronowski P. (2007) Psychiatria środowiskowa, jako środowiskowa opieka nad zdrowiem psychicznym, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa.

XIII. WARUNKI PROWADZENIA I ZALICZENIA SZKOLENIA

Typ zajęć:

1. Wykłady,
2. Warsztaty
3. Samokształcenie, polegające na zapoznaniu się:
  - 1) z piśmiennictwem,
  - 2) uczestnictwem w dodatkowych kursach, szkoleniach, konferencjach,
  - 3) przygotowaniu publikacji,

- zakres samokształcenia ustalany jest zespecjalistą terapii środowiskowej sprawującym opiekę nad przebiegiem szkolenia - kierownikiem szkolenia,

- 4) z podstawą literaturą zalecaną w ramowym programie,
- 5) z dodatkową literaturą zalecaną indywidualnie przez kierowników kursu, wykładowców i moderatorów - wybór należy do kompetencji kierownika kursu.

Zaliczenie szkolenia:

- 1) zaliczenie zajęć teoretycznych:

repetitorium po zakończeniu każdego cyklu tematycznego zajęć (modułu),
kolokwium końcowe po zakończeniu kursu w formie wybranej przez kierownika kursu,
- 2) zaliczenie zajęć praktycznych:

odbywa się na podstawie wyniku egzaminu praktycznego polegającego na przeprowadzeniu analizy sytuacji zdrowotnej i społecznej pacjenta wraz z propozycją postępowania terapeutycznego i rehabilitacyjnego,
- 3) egzamin końcowy teoretyczny:

odbywa się na zakończenie całego szkolenia przed komisją, w skład której wchodzi 3 osoby legitymujące się dużą wiedzą i doświadczeniem w zakresie terapii środowiskowej, w tym dwie osoby rekomendowane przez Polskie Towarzystwo Psychiatryczne.

RAMOWY REGULAMIN ORGANIZACYJNY SZKOLENIA

I. Uwagi ogólne.

Regulamin organizacyjny powinien być podany do wiadomości osobom uczestniczącym w procesie kształcenia w sposób pozwalający na zapoznanie się z jego treścią.

Regulamin organizacyjny szkolenia zawiera następujące elementy:

- A. Organizacja szkolenia.
- B. Zasady i sposób naboru osób przewidzianych do udziału w szkoleniu.
- C. Prawa i obowiązki osób uczestniczących w szkoleniu.
- D. Zakres obowiązków kierownika szkolenia, kierownika kursu, wykładowców i opiekunów staży.

A. Organizacja szkolenia:

1. Program przewiduje realizację:
  - 1) zajęć teoretycznych zgodnie z ramowym programem szkolenia,
  - 2) zajęć praktycznych (staży w oddziałach psychiatrycznych i ośrodkach środowiskowych).
2. Zaliczenie szkolenia i uzyskanie zaświadczenia potwierdzającego kompetencje terapeuty środowiskowego wymaga:
  - 1) ukończenia wszystkich kursów terapii środowiskowej prowadzonych przez ośrodek szkoleniowy,
  - 2) odbycia staży poświęconych poznawaniu specyfiki pracy środowiskowej, w tym:
    - a) 3 miesiące w ośrodkach środowiskowych,
    - b) 2 miesiące na oddziale psychiatrycznym,
    - c) odbycia 50 godzin terapii treningowej,
  - 3) dopuszczenia do egzaminu przez specjalistę terapii środowiskowej sprawującego opiekę nad przebiegiem szkolenia,
  - 4) zdania egzaminu praktycznego i teoretycznego, dotyczącego pracy z pacjentem w środowisku przed komisją, w obecności specjalisty terapii środowiskowej, który sprawował opiekę nad szkoleniem i dopuścił kandydata do egzaminu.
3. Komisja egzaminacyjna:
  - 1) komisję powołuje organizator szkolenia,
  - 2) w skład komisji wchodzi:
    - a) Przewodniczący oraz dwóch członków komisji rekomendowanych przez Polskie Towarzystwo Psychiatryczne spośród osób posiadających tytuł Specjalisty Terapii Środowiskowej.

4. Egzamin składa się z:
  - 1) części praktycznej (sprawdzenie umiejętności),
  - 2) części teoretycznej (sprawdzenie wiedzy).
5. Kandydat musi z każdej części egzaminu uzyskać ocenę pozytywną.
6. Każdy z członków komisji ocenia kompetencje kandydata oddzielnie, wynik uzyskuje się przez wyliczenie średniej, w przypadku znacznych rozbieżności, wynik ustala się po dyskusji, w przypadku niemożności ustalenia wspólnego stanowiska decydujący jest głos przewodniczącego.
7. Zadania komisji egzaminacyjnej obejmują:
  - 1) przygotowanie pytań do egzaminu,
  - 2) przeprowadzenie egzaminu,
  - 3) ustalenie wyniku,
  - 4) sporządzenie protokołu z przebiegu egzaminu,
  - 5) wyniki egzaminu ogłaszane są po sporządzeniu przez komisję protokołu egzaminu,
  - 6) sposób i termin ogłoszenia wyników ustala komisja,
  - 7) w przypadku niepomyślnego zdania egzaminu uczestnik kursu może przystąpić do egzaminu poprawkowego w terminie ustalonym przez komisję.

B. Zasady i sposób naboru uczestników szkolenia.

1. Kwalifikację kandydatów ubiegających się o uczestnictwo w szkoleniu przeprowadza ośrodek szkolący po sprawdzeniu spełnienia wymagań i według kolejności zgłoszeń.
2. Informacje na temat planowanego szkolenia rozpowszechniane będą w:
  - 1) placówkach psychiatrycznej służby zdrowia,
  - 2) ośrodkach terapii środowiskowej,
  - 3) placówkach pomocy społecznej,
  - 4) na stronie internetowej Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, oraz, w odniesieniu w ośrodków, które uzyskały status ośrodka rekomendowanego, na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia.
3. Uczestnikami szkolenia mogą być osoby, które:
  - 1) posiadają minimum średnie wykształcenie,
  - 2) mają predyspozycje osobowe, zainteresowania i motywację konieczną w pomaganiu osobom z zaburzeniami psychicznymi,
  - 3) złożyły odpowiedni wniosek,
  - 4) zostały zakwalifikowane do szkolenia w ramach rozmowy kwalifikacyjnej przeprowadzonej przez kierownika szkolenia.
4. Ośrodek szkolący pisemnie informuje o decyzji dotyczącej zakwalifikowania danej osoby

do udziału w szkoleniu

C. Prawa i obowiązki osób uczestniczących w szkoleniu.

1. Uczestnik szkolenia ma prawo do:
  - 1) informacji dotyczącej organizacji szkolenia, terminu i formy zaliczenia kursu oraz terminu i formy egzaminu końcowego,
  - 2) otrzymania, najpóźniej w dniu rozpoczęcia szkolenia, planu i harmonogramu szkolenia w zakresie teoretycznym i praktycznym oraz wykazu umiejętności będących przedmiotem kształcenia, które są podstawą ustalenia wymagań egzaminacyjnych,
  - 3) otrzymania karty szkolenia, która z wymaganymi wpisami i zaliczeniami stanowi dowód ich odbycia,
  - 4) konsultacji z kierownikiem szkolenia,
  - 5) własnej aktywności w zdobywaniu wiedzy i umiejętności,
  - 6) korzystania z materiałów dydaktycznych opracowanych i zalecanych przez wykładowców i ośrodek szkoleniowy,
  - 7) wyrażania opinii o organizacji szkolenia,
  - 8) respektowania godności własnej w związku z przebiegiem szkolenia,
  - 9) korzystania z pomieszczeń socjalnych w czasie uczestnictwa w szkoleniu,
  - 10) usprawiedliwionej nieobecności na zajęciach, w ilości nie przekraczającej 10% łącznej liczby godzin,
  - 11) przystąpienia do egzaminu końcowego w innym terminie, wyznaczonym przez organizatora w przypadku niemożliwości przystąpienia do egzaminu w pierwszym terminie,
  - 12) ponownego przystąpienia do egzaminu w przypadku niepomyślnego wyniku, w terminie wyznaczonym przez komisję egzaminacyjną,
  - 13) powiadomienia o miejscu i terminie egzaminu nie później niż na 20 dni przed datą egzaminu.
2. Uczestnik szkolenia ma obowiązek do:
  - 1) przestrzegania regulaminu organizacyjnego szkolenia przedłożonego przez organizatora,
  - 2) uczestniczenia i brania czynnego udziału we wszystkich zajęciach objętych programem nauczania i wymaganych stażach,
  - 3) systematycznego podnoszenia poziomu wiedzy,
  - 4) wywiązywania się z zadawanych prac oraz przygotowywania się do zaliczeń i egzaminów,
  - 5) uzyskania wymaganych zaliczeń i wpisów w karcie szkolenia,

- 6) zgłoszenia się, w oznaczonym terminie, w celu zaliczenia egzaminów końcowych;
- 7) samokształcenia,
- 8) zbierania materiałów zalecanych przez wykładowców, koniecznych do realizacji programu nauczania,
- 9) powiadomienia kierownika szkolenia o absencji na zajęciach,
- 10) dbania o bezpieczeństwo i zdrowie własne, pozostałych uczestników szkolenia oraz przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy,
- 11) przestrzegania zasad współżycia społecznego, poszanowania godności i wolności innych uczestników szkolenia.

3. Uczestnik szkolenia w trakcie odbywania staży powinien:

- 1) zapoznać się z przepisami regulującymi odbywanie zajęć praktycznych,
- 2) stosować się do wskazówek i poleceń opiekuna stażu w realizacji powierzonych mu zadań,
- 3) prowadzić na bieżąco i z należytą starannością dokumentację wskazaną przez opiekuna stażu.

D. Warunki odbywania szkolenia oraz zakres obowiązków kierownika szkolenia, kierownika kursu i opiekunów staży.

1. Baza i kadra do realizacji kursu, staży i szkolenia treningowego:

- 1) ośrodek szkolący musi zapewnić bazę i kadre dydaktyczną spełniającą wszystkie warunki opisane w ramowym programie szkolenia (baza i kadra własna lub podpisane porozumienia na realizację kursów i staży oraz szkolenia treningowego).

2. Do zadań kierownika szkolenia należy:

- 1) informowanie uczestników kursu o celu, organizacji i harmonogramie szkolenia,
- 2) sprawowanie nadzoru nad realizacją kursu i staży,
- 3) dobór wykładowców prowadzących zajęcia według ramowego programu szkolenia,
- 4) wprowadzanie innowacji metodycznych do organizacji zajęć i nowości naukowych do programu nauczania,
- 5) organizowanie zaliczeń przewidzianych w programie szkolenia,
- 6) sprawowanie nadzoru nad prowadzeniem dokumentacji przebiegu szkolenia,
- 7) przedstawienie kandydatom do szkolenia celu, programu i organizacji szkolenia,
- 8) pomaganie w rozwiązywaniu problemów w szkoleniu,
- 9) udzielanie indywidualnych konsultacji uczestnikom szkolenia,
- 10) współorganizowanie egzaminu końcowego i uczestniczenie w nim,

- 11) zbieranie opinii o przebiegu szkolenia,
  - 12) określanie wymagań i kryteriów zaliczenia materiału nauczania,
  - 13) archiwizowanie, zgodnie z odrębnymi przepisami, dokumentacji szkolenia, w szczególności wydanych na zakończenie szkolenia zaświadczeń potwierdzających uzyskanie kwalifikacji niezbędnych do pracy na stanowisku terapeuty środowiskowego.
3. Obowiązki wykładowcy:
- 1) współdziałanie z kierownikiem kursu w sporządzaniu szczegółowych programów nauczania w zakresie prowadzonych przez siebie zajęć,
  - 2) przygotowywanie dla uczestników kursu niezbędnych materiałów dydaktycznych;
  - 3) zapewnienie wysokiego poziomu nauczania poprzez staranne, rzetelne przygotowanie i przekazanie treści dydaktycznych,
  - 4) aktualizowanie treści programowych oraz prowadzenie zajęć zgodnie z programem w zakresie merytorycznym i metodycznym,
  - 5) sprawdzanie listy obecności.
4. Obowiązki opiekunów staży:
- 1) Zapewnienie warunków do realizacji programu zajęć praktycznych.
  - 2) Przeprowadzenie instruktażu wstępnego, w tym zapoznanie z:
    - a) celem stażu,
    - b) organizacją nauki,
    - c) wyposażeniem,
    - d) zasadami bezpieczeństwa pracy na stanowiskach pracy.
  - 3) Przeprowadzenie instruktażu bieżącego, w tym:
    - a) organizacja,
    - b) prowadzenie zajęć,
    - c) kontrola ich prawidłowego przebiegu,
    - d) indywidualne konsultacje.
  - 4) Przeprowadzenie instruktażu końcowego, w tym:
    - a) omówienie i podsumowanie zajęć,
    - b) ocena uzyskanych wiadomości i umiejętności,
    - c) zaliczenie stażu.